

مجموعه آثار ابوعبدالرحمن سلمی

علیرضا ذکاوتی فراگزلو

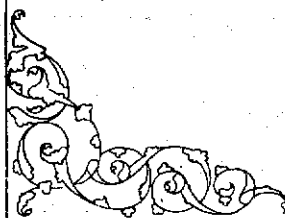
مجموعه آثار ابوعبدالرحمن سلمی، گردآوری نصرالله پور جوادی. (چاپ اول: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۹). ج ۱، ۵۰۲ ص، وزیری.

آثار ابوعبدالرحمن سلمی، مورخ و راوی بزرگ صوفیه، و محدث و مؤلف مشهور ایرانی در قرن چهارم و پنجم هجری، از جهت پژوهش در تاریخ تصوف و سیر عقاید و احوال اجتماعی اهمیت فراوان دارد. با آنکه این آثار همواره مورد توجه بوده و بسیار نیز به چاپ رسیده بود؛ اما تفرق زمانی و مکانی چاپهای این آثار، چنان بوده که حتی در یک کتابخانه بزرگ هم مجموعه آنها یکجا پیدا نمی شد. دانشمند محقق دکتر نصرالله پور جوادی کوشیده اند. این آثار را یکجا گرد آورده و در مجموعه ای به خوانندگان و پژوهندگان فرهنگ اسلام و ایران عرضه کنند. و چون مجموعه این آثار در یک مجلد نمی گنجد، قرار بر آن شده است که در دو مجلد عرضه گردد. و اگر طبقات الصوفیه سلمی هم - که کتاب مفرد و مستقلی است - با این مجموعه چاپ شود، خود مجلد دیگری خواهد بود. و می دانیم که طبقات الصوفیه خواجه عبدالله انصاری هروی تحریر فارسی کهن همان کتاب است. و نیز نفحات الأنس، تألیف مشهور جامی، بر اساس کتاب هروی تألیف شده است.

طریق پیوندی به وجود آمده است؛ تا آنجا که سید حیدر، شیعه کامل و مؤمن ممتحن و صوفی راستین را یکی می داند و متصوفه را از چهار نفر (حسن بصری، یازید بسطامی، شقیق بلخی و معروف کرخی) به مکتب ائمه اثناعشر متصل می سازد. (ص ۲۲۴). البته این انتساب از جهت تاریخی مخدوش است؛ زیرا حسن بصری در روایات شیعه چهره مقبولی نیست و یازید با امام جعفر صادق ع - معاصر نبوده؛ بلکه - همچنان که گفته اند - یازید با جعفر کذاب معاصر بوده و احتمالاً با او ارتباطی داشته است. ارتباط شقیق بلخی و معروف کرخی هم با ائمه جای بحث دارد. (رک: تشیع و تصوف. ص ۱۱۷. حاشیه مترجم). تجدید چاپ این کتاب، مزیتی که بر چاپ قبلی (۱۳۴۷) دارد، ترجمه مقدمه فرانسوی آن به فارسی توسط سید جواد طباطبائی است. کتاب، فهرستهای فنی دقیق دارد که می تواند الگوی کار محققان مادر چاپ آثار فلسفی و عرفانی و کلاً متون قدیمی باشد.

اما در رساله نقد النقود فی معرفة الوجود، در واقع بسط مباحث قیصری در مقدمه شرح فصوص است و می توان گفت در تقریب دیدگاه عرفانی و فلسفی در مسأله وجود و رساندن مطلب به حدی که بعداً در حکمت متعالیه مورد بحث قرار گرفته، قدم بلندی بوده است.

سید حیدر به فیلسوفان نظر خوشی ندارد؛ گو اینکه خود او را می توان در عداد حکمت اندیشان آورد. فیلسوفان در بهترین حالت - کمابیش - به عرفان روی می آورند و سید حیدر نیز شواهد فراوانی برای این قضیه آورده که خواندنی است. (جامع الاسرار ص ۴۷۴، ۴۸۵ و ۴۹۲-۴۹۷). وی تفسیری عرفانی هم دارد موسوم به المحيط الاعظم... که به روی هم نسخه های چند کتابخانه، دوره کامل آن را شامل می شود. خوب است کسانی که به سیر تاریخ تفسیر، خصوصاً تطور تفسیر عرفانی قرآن علاقه دارند، مطالعه ای بر روی تفسیر عرفانی قرآن، اثر سید حیدر آملی صورت دهند.

مجموعه آثار

ابوعبد الرحمن سلمی

بخشنامه‌ای از حقایق التفسیر و رسائل دیگر

جلد اول

کتابخانه
نصرانی پورجواد

نوری را آقای اسماعیل سعادت نوشته اند.

۵- درجات المعاملات.

این اثر برای اولین بار چاپ می شود و مصحح آن، دکتر احمد طاهری عراقی است که یک نمونه عالی از تحقیق متون را ارائه داده اند؛ به ویژه با توجه به اینکه کتاب یاد شده بیش از یک نسخه نداشته و اغلاط (سقطات) کتابتی فراوان داشته است. مصحح، منابع احادیث و اقوال را با مراجعه به متون دست اول پیدا کرده و برای اعلام توضیحاتی آورده اند. این رساله از اولین کتابهایی است که منازل و مقامات سلوک در آن ذکر می شود و پیش درآمدی است برای منازل السائرین؛ لذا از جهت اهمیت رساله، اصطلاحات و تعبیرات (و در واقع مفردات فنی کتاب) نیز استخراج شده است. مقدمه مصحح نیز پرفایده می باشد.

ترجمه مقدمه ها، روان و شیوا، و چاپ و صحافی و تجلید کتاب نیز زیباست. ندرتاً اغلاط چاپی دارد. مثلاً در صفحه ۳۲، سطر ۱۶، «عندهم» غلط و «عنتیم» صحیح است. همچنین در صفحه ۳۱۴، سطر ۴، «جنید» غلط و «نجید» صحیح است. و نیز ضبط و اعراب شعری که در صفحه ۳۳۳ آمده، محل تأمل است.

توفیق ناشر را در ادامه خدمات فرهنگی و علمی آرزومندیم و منتظر مجلد بعدی این اثر ارزشمند تحقیقی هستیم.

اما رساله هایی که در مجلد اول از مجموعه آثار ابوعبدالرحمن سلمی گرد آمده، عبارت است از:

۱- بخشهایی از حقایق التفسیر، شامل تفسیر منسوب به امام جعفر صادق-ع، تفسیر ابن عطاء، تفسیر ابوالحسن نوری و تفسیر حسین بن منصور حلاج که پیشتر در تاریخ ۱۹۵۴ و ۱۹۶۸ و ۱۹۷۰ و ۱۹۷۳ چاپ شده بود.

اینها برگزیده هایی است از حقایق التفسیر سلمی که کل آن تا کنون چاپ نشده است؛ و گذشته از تفسیر سهل بن عبدالله تستری، از اولین نمونه های تفسیر صوفیانه است و توسط پل نویا و لویی ماسینیون تصحیح شده است. آنچه لازم به تأکید می باشد، تردید در انتساب تفسیر مورد بحث (ص ۲۱-۶۳) به امام صادق-ع است. هر چند مصحح (پل نویا) بر صحت این انتساب تأکید دارد؛ اما مطالعه کننده شیعه و ایرانی آشنا به متون شیعه و متصوفه، هم از جهت نقد خارجی (صحت اسناد)، و هم از جهت نقد داخلی (سبک شناسی و مضامین)، پی خواهد برد که این تفسیر نمی تواند از امام صادق-ع باشد و حتی کهنه تر از نیمه دوم قرن سوم نیز نمی تواند باشد. مثلاً ذیل آیه «الیوم اکملت لکم دینکم» آمده است: الیوم اشاره الی یوم بعث محمد رسول الله صلعم و یوم رسالته. (ص ۲۸). پیدا است که ائمه شیعه این آیه را مربوط به ولایت علی-ع می دانسته اند؛ وانگهی چگونه روزبعثت، روز اکمال دین می تواند باشد؟ در همین تفسیر، کلمه دعائیه «آمین» (با تخفیف میم) به صورت «آتین» (با تشدید میم) آمده است (ص ۲۳)؛ که هرگز امام صادق-ع و هیچ عرب فصیحی چنین اشتباهی نمی کند (رک: تلبیس ابلیس، ترجمه فارسی، ص ۲۳۲).

۲- بخشی از تاریخ الصوفیه سلمی (در باره حلاج)، مستخرج از تاریخ بغداد خطیب بغدادی است که توسط لویی ماسینیون به چاپ رسیده است.

۳- جوامع آداب الصوفیه.

۴- عبوب النفس و مداواتها.

این دو اثر توسط اتیان کولبرگ، تصحیح و چاپ شده و همراه با مقدمه و فهرستهایی که توسط آقای دکتر پورجوادی تهیه شده، توسط ایشان به فارسی برگردانده شده است. (ترجمه مقدمه تفسیر حلاج و ابن عطاء و تفسیر منسوب به امام صادق-ع را آقای احمد سمیعی صورت داده اند و مقدمه تفسیر ابوالحسن